

S OPTIMIZMOM A VYŠŠOU NÁROČNOSTOU DO ĎALŠEJ ETAPY

PAVOL LOMEN, Mestský výbor KSS, Bratislava

Naša spoločnosť vstúpila na prahu osemdesiatych rokov do novej, náročnejšej etapy. Jej základnú trasu vyznačil už XIV. a XV. zjazd KSČ a ďalej so zreteľom na nové momenty a potreby svetového i nášho vnútropolitického vývoja rozpracoval XVI. zjazd KSČ a zjazd KSS. Ako konštatoval na 18. zasadnutí ÚV KSČ generálny tajomník ÚV KSČ s. G. Husák: „Šesťdesiat rokov od vzniku strany bolo naplnených ťažkým, obetiplným, avšak víťazným zápasom za oslobodenie robotníckej triedy, všetkých pracujúcich od vykorisťovania, za slobodu a rozkvet našich národov a národností, za socializmus a šťastie človeka. Z revolučných tradícií našej strany čerpáme inšpiráciu, poučenie a sily aj pre riešenie terajších úloh.“

Komunistická strana vznikla v pohnutom povojnovom období ako zákonité vyústenie revolučného zápasu robotníckej triedy stimulovaného víťazstvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, v ohni triedneho boja proletariátu o vlastnú, revolučnú politickú stranu. V boji proti buržoázii a jej reformistickým pomáhačom sa formovalo revolučné triedne uvedomenie robotníckej triedy na pozíciách boľševizmu ako teoreticko-politického smeru, vedúceho robotnícku triedu a jej avantgardu k revolučnej, kvalitatívnej premene skutočnosti, k boju proti kapitalizmu a za víťazstvo socializmu.

Robotnícka trieda pod vedením svojho politického predvoja — Komunistickej strany Československa — ukázala, že je najrevolučnejším dejinnotvorným subjektom so životným záujmom na likvidácii súkromného vlastníctva a na vybudovaní nového socialistického spoločenského systému, že má záujem na tvorbe, rozvíjaní a kontrole spoločenského vlastníctva v prospech pracujúceho ľudu. Ukázala, že je schopná rozvíjať internacionálnu solidaritu s robotníckou triedou iných krajín, viesť spolu s ňou boj proti imperializmu a prekonávať vplyvy nacionalizmu, že je schopná v súlade so svojím historickým poslaním zjednocovať pra-

cujúcich do boja za novú socialistickú spoločnosť, za slobodný, všestran-
ný socialistický rozvoj človeka. Komunisti prevzali a odhodlane, bez
ohľadu na obete niesli zástavu boja za sociálnu spravodlivosť, národnú
slobodu a štátnu samostatnosť, a tak sa stali dedičmi a pokračovateľmi
pokrokových revolučných tradícií našich národov.

Komunistická strana Československa v prvej etape vývoja preko-
návala detské choroby svojho rastu, prežívala vnútorné zápasy o svoju
orientáciu. Vzhľadom na značnú príťaž neblahého dedičstva sociálde-
mokratizmu osvojovala si za bezprostrednej pomoci Komunistickej inter-
nacionály a jej najskúsenejšej sily — Komunistickej strany Sovietskeho
zväzu — boľševizmus ako „vzor taktiky pre všetkých“ (Lenin). To vy-
žadovalo dôsledne postupovať na základe marxizmu-leninizmu v jednot-
livých strategických etapách činnosti strany, čerpať a aplikovať nové,
revolučné skúsenosti priamo úmerne postupu vpred. Sebelepší odklon
od základných princípov a zákonitostí znamenal nežiadúce omyly, chy-
by, ba aj krízové situácie. Plne sa to potvrdilo v období nástupu fašizmu
a v národnooslobodzovacom boji počas druhej svetovej vojny, kedy sa
KSČ stáva jediným dôsledným bojovníkom za demokraciu a národné,
triedne a internacionálne záujmy československého ľudu. Postupné uplat-
nenie a rozvinutie leninizmu v praxi umožnilo KSČ víťazne zvládnuť tú-
to jednu z najdramatickejších, ale aj najheroickejších etáp našich dejín,
spojiť boj za demokraciu s bojom za socializmus.

Úmerne s rastom svojej autority sa KSČ organicky včleňovala do
jednotného prúdu svetového komunistického hnutia, predstavujúceho
najprogresívnejšiu celosvetovú silu 20. storočia. Nečudo, že buržoázna
propaganda najmä v Československu vynaložila na jeho diskreditáciu
maximálne úsilie spolu s úsilím o diskreditáciu politiky komunistickej
strany, ktorú s obľubou označovala a i dnes označuje za „deštruktívnu“,
„štátobornú“ a „totalitnú silu“. Tak tomu bolo hneď po vzniku komu-
nistickej strany, potom v období boľševizácie, ktorej prvú etapu zavŕšil
historický V. zjazd KSČ a najmä v období rokov 1945—1948, kedy sa
komunistická strana stáva vládnuťou, všeobecne uznávanou vodkyňou
spoločnosti. Objektívne zákony spoločenského vývoja však napriek to-
muto úsiliu zvíťazili a nič nemohlo odvrátiť krízu buržoáznej politiky
a ideológie, nevyhnutný zánik anachronickej štruktúry kapitalizmu a je-
ho najabsurdnejšieho produktu — fašizmu. Rozhodujúce svetodejinné
víťazstvo sovietskeho ľudu nad svetovým fašizmom, spojené s národno-
oslobodzovacím bojom porobených národov, otvorilo novú etapu napre-
dovania socializmu. Československý ľud nikdy nezabudne, že tieto dva
faktory vytvorili základ pre národnodemokratickú revolúciu, ktorá vy-
ústila v revolúciu socialistickú. Nezabudne ani na tých, ktorí mu pri-
niesli slobodu, ani na vlastných hrdinov, z ktorých desaťtisíce, medzi
nimi mnohí komunisti, obetovali to najcennejšie, svoje životy.

Neblahým dôsledkom sociáldemokratizmu v dvadsiatych rokoch —
najmä kompromisníctva a defenzívnosti — bolo vážne podceňovanie ide-

ologickej práce, skĺzanie na číry pragmatizmus a „reálpolitiku“. Je trvalou zásluhou gottwaldovského vedenia KSČ, že položilo pevné ideovo-teoretické základy politiky strany tým, že dôsledne uplatnilo Marxove a Leninove názory o nevyhnutnosti revolučného strategického postupu, zjednocujúceho internacionálny a triedny aspekt a vytvárajúceho pevnú politickú základňu pre aktívny revolučný postup pri riešení nových, čoraz náročnejších úloh v boji proti všetkému zastaralému a prekona-nému a za nastolenie nového, sociálno-politicky progresívneho spoločenského systému. Práve dnes možno z historickej retrospektívy oceniť hĺbku a jasnosť odpovedí, ktoré dalo gottwaldovské vedenie na základné, už Leninom nastolované a riešené otázky, týkajúce sa nevyhnutnosti revolučného zvrhnutia buržoázneho panstva, nastolenia skutočnej reálnej demokracie a jej významu v boji za socializmus, vzájomného vzťahu národného a internacionálneho, objektívnych a subjektívnych podmienok a pod.

Zavŕšením prvej, rozhodujúcej etapy boja KSČ bolo víťazstvo pracujúceho ľudu, vedeného robotníckou triedou na čele s KSČ vo februári 1948. V tejto etape robotnícka trieda vo zväzku s ostatnými pracujúcimi splnila časť svojho historického poslania, keď zbavila buržoáziu moci, vybudovala základy socializmu, nastolila diktatúru proletariátu a priviedla spoločnosť do etapy budovania rozvinutého socializmu. Nie je to len náhodná zhoda; aj dnes so zreteľom na súčasnú etapu ideologického boja v medzinárodnom meradle je teoretické riešenie týchto otázok nemenej aktuálne v súlade s novými cieľmi a potrebami budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Základom všetkých úspechov strany, rastu príťažlivosti jej politiky bola najmä *konceptnosť* a *programovosť* jej postupu, vyhranenosť logiky jej cieľov a realizačný potenciál vychádzajúci z mnohotvárnej aktivity a iniciatívy širokých mas, predovšetkým robotníckej triedy. Tento prístup sa vynikajúcim spôsobom uplatnil pri vytyčovaní generálnej línie výstavby socializmu na IX. zjazde KSČ, ktorá — ako sa konštatuje v Poučení z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ — vychádzala zo všeobecných zákonitostí výstavby socializmu, z leninských ideí a zovšeobecnených skúseností KSSZ a tvorivým spôsobom ich uplatňovala v konkrétnych podmienkach našej krajiny. Zodpovedala dosiahnutému stupňu rozvoja, podmienkam a potrebám našej spoločnosti, cieľom revolučného boja robotníckej triedy a záujmom širokých vrstiev pracujúcich. Vyvolala veľké revolučné nadšenie, politickú a pracovnú iniciatívu širokých mas.

Šesťdesiate roky priniesli celý rad nových problémov súvisiacich s novou etapou socialistickej výstavby. Žiadalo sa dať odpoveď na mnohé teoretické a najmä praktické problémy.

Ústup od realizmu v politike strany a štátu, nahrádzanie vedeckej prognostiky subjektivismom, neschopnosť včas vystihnúť nevyhnutnosť prechodu od extenzívneho rozvoja spoločnosti k intenzívnemu, to všet-

ko spomalilo a skomplikovalo rozvoj našej spoločnosti v šesťdesiatych rokoch, viedlo k negatívnym, až krízovým javom a k nástupu kontrarevolučných síl. Obnova realistického koncepčného a programového prístupu v politike strany a štátu, obnovenie a rozvíjanie leninského štýlu práce, princípov internacionalizmu je spojená s nástupom nového vedenia strany v apríli 1969 na čele so súdruhom Gustávom Husákom. Predovšetkým vďaka tomu mohla strana prekonať hlbokú krízu a predstúpiť pred spoločnosť s pozitívnym programom konsolidácie a stabilizácie. Sedemdesiate roky sa stali najúspešnejším desaťročím nášho socialistického rozvoja.

Proces organického spájania vedecko-technickej revolúcie s prednosťami socializmu umožnil urobiť významné kroky vpred. Rozvinutie kultúrnej revolúcie sa stalo integrálnou súčasťou socialistickej revolúcie. Zaznamenali sme kvalitatívne zmeny v oblasti ideologickej práce, v rozvoji vedy a duchovného života na marxisticko-leninských zásadách. Iba s časovým odstupom možno oceniť rozsiahlosť a hĺbku procesu výchovy a prevýchovy nás v duchu vedeckého svetonázoru a súčasne objektívne a pravdivo analyzovať príčiny problémov a nedostatkov. Najmä v súvislosti s prípravou Poučenia i zjazdov KSČ a KSS uskutočnili sa nespočetné rozbory a analýzy zaostávania ideologickej práce i vedeckej tvorby v tejto oblasti a nie na poslednom mieste práve v oblasti produkcie marxisticko-leninskej filozofie. Ako sa v tejto súvislosti konštatuje v Poučení, „závažné problémy a krízové javy v *ideologickej oblasti* vyústili po januári 1968 do prekrucovania, popierania i do príkreho odmietania základných princípov marxisticko-leninského svetonázoru vo filozofii, sociológii, histórii, ekonómii, oblasti štátu, práva a výstavby strany i v kultúre a umení, kde všade dochádzalo k priamej kapitulácii pred buržoáznou ideológiou. *Ideologický zápas prerástol do priameho boja o moc.*“ Zdôraznila sa opätovne leninská myšlienka, že „*v ideologickej oblasti nemožno v nijakom prípade ustupovať pred buržoáznou ideológiou, s ktorou nemôže byť kompromisu*“.

Strategická línia našej strany, zameraná na budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti, predpokladá popri neustálom boji proti nemarxistickým koncepciám, názorom a tendenciám pôsobiacim ako súčasť ideologického boja v medzinárodnom meradle postaviť pozitívne, teoreticky tvorivé, hlboko ideové a stranícky zodpovedné riešenie dozretých, ba často až prezretých problémov socialistickej výstavby.

Spätný pohľad na šesťdesiatročné revolučné skúsenosti našej strany potvrdzuje, že ich súčasťou je aj osvojenie si a uplatňovanie marxisticko-leninskej filozofie, ktorá sa stala v našich podmienkach po februári 1948 cieľavedomé a plánovite sa rozvíjajúcim metodologicko-teoretickým základom komplexne a dynamicky sa rozvíjajúceho učenia marxizmu-leninizmu ako internacionálneho učenia medzinárodného proletariátu. Dostala širokú inštitucionálnu bázu, podporu vedy a spojenie s revolučnou praxou budovania socializmu, s aktivitou širokých pracujúcich

más. Marxizmus-leninizmus sa stal štátnou ideológiou našej spoločnosti, zárukou jej správnej orientácie, vnútornej sily, ideovo-politickej stability a dynamiky, jej odolnosti proti všetkým nepriateľským, škodlivým vplyvom.

Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ komplexne formuloval úlohy v oblasti teoreticko-výskumnej činnosti. Položil sa dôraz na rozvinutie svetonázorovej, metodologicko-teoretickej a integračnej funkcie marxistickej filozofie. To nemožno, pravda, chápať iba ako úzko profesionálnu, rezortnú záležitosť „kabinetných“, „nezávislých“ vedcov. Marxistická filozofia, jej reprezentácia má mimoriadnu spoločenskú zodpovednosť voči všetkým vedeckým disciplínam, ktorých teoreticko-poznávací a realizačno-aplikačná funkcia sa môže plne rozvinúť iba na marxisticko-leninských, metodologických základoch. Ako nový, mimoriadne dôležitý faktor vystupuje do popredia aktívny prínos marxistickej filozofie do medzinárodnej socialistickej integrácie spoločenskovedného bádania v úzkej spätosti s potrebami vedecko-technického rozvoja všetkých oblastí spoločenského života. V tejto oblasti sa zatiaľ z našej strany urobili iba prvé kroky.

Naš filozofický front sústreďuje nemalé sily v sieti vysokých škôl, na spoločenskovedných pracoviskách SAV i rezortných vedeckovýskumných ústavoch na vedúcej metodologicko-politickej zásade — úzkeho spojenia teórie a praxe, ich dialektickej vzájomnej väzby a jednoty. Jej neustále prebojovanie a uvádzanie do života je dynamickým procesom umožňujúcim pravdivé a včasné poznanie nových javov skutočnosti v záujme rozpracúvania línie a splnenia programu politického predvoja robotníckej triedy. Nemožno preto pripustiť úzkoprsý empirizmus, resp. utilitaristicko-pragmatický empirizmus alebo scholastické povyšovanie teórie a jej školometské, abstraktno-spekulatívne odtrhávajúce od praxe, ako tomu neraz bolo v šesťdesiatych rokoch. Toto napokon vyústilo v krízovom období do absolútneho popretia revolučno-pretvárajúcej funkcie marxistickej filozofie a jej nahradzovania sterilnými odvarmi buržoáznych filozofických smerov, často cynicky pod pláštikom „tvorivého rozvoja marxizmu“.

Ako zdôraznilo 15. zasadnutie ÚV KSČ, „riešenie všetkých otázok si vyžaduje, aby spoločenské vedy postupovali smelšie pri analýze javov, ktoré nás znepokojujú a dosahovali väčšiu hĺbku teoretického poznania. Tvorivý marxisticko-leninský prístup k naliehavým problémom národného hospodárstva a celého spoločenského života sa musí stať pre činnosť vedcov, teoretikov a propagandistov základným príkazom.“ Žiaľ, práve v našej oblasti sa ešte stále prejavujú únikové tendencie umožňované organizačnou roztrieštenosťou a nízkym stupňom koncentrácie na riešenie hlavných úloh, čo vedie k veľkým celospoločenským stratám.

Oprávnene sa zdôrazňuje potreba zvyšovania profesionálno-politickej kvalifikácie pracovníkov v oblasti filozofie, ktorá nemôže končiť dosiahnutím kandidátskej či doktorskej hodnosti. Veď práve cieľavedomá spoločenská angažovanosť je jedným z nenahraditeľných zdrojov zvyšovania teoretického potenciálu marxistického filozofa, jeho schopnosti zaujímať včas a správne triednopolitické stanovisko k dynamike spoločenských procesov, mať aktívnu účasť na riešení daných problémov. Preto — ako vyplýva z 15. zasadnutia ÚV KSČ — strana venuje pozornosť rozvoju spoločenských vied, ktoré spolu s teoreticko-poznávacou funkciou plnia významnú úlohu v raste vzdelanosti a formovaní socialistického uvedomenia spoločnosti.

Niet v podstate oblasti nášho spoločenského rozvoja, ku ktorej by nemala čo povedať marxisticko-leninská filozofia vo zväzku s ďalšími spoločenskými vedami, prírodnými a technickými vedami, ktoré sa musia vo svojom komplexe prejavíť ako dynamizujúci činiteľ celého spoločenského vývoja. Závažnosť obsahovo-teoretických otázok, pred ktorých komplexným riešením stoja, diktuje potrebu zapojiť sa čo najužšie do integrovaného výskumného úsilia socialistického spoločenstva. Uzavierať sa dnes do národnej ulity je nemysliteľné, obmedzené a škodlivé.

Medzi najaktuálnejšie úlohy spoločenských vied, najmä filozofického výskumu a bádania, treba dnes zaradiť tieto tematické okruhy:

— Je to predovšetkým dynamika súčasnej etapy socialistického vývoja, jej hybných síl, objektívnych a subjektívnych podmienok, faktorov a kritérií. Osobitnú pozornosť si zasluhuje dialektika ekonomiky, politiky a ideológie, ktorá je najviac spochybňovaná a vulgarizovaná buržoáznyimi sovietskymi a najmä problematika vedúcej úlohy komunistickej strany v kontexte kvality a efektívneho spoločenského riadenia.

— Je to ďalej oblasť dialektiky spoločenského a individuálneho vedomia, svetonázorového profilu ľudskej aktivity a spoločensko-politických postojov.

— Je to napokon rozsiahla, neobyčajne komplikovaná problematika súčasnej etapy medzinárodného vývoja a perspektív svetového revolučného procesu v podmienkach, v ktorých zaujíma osobitné miesto problematika boja za demokraciu a socializmus, problematika mierovej konfrontácie a koexistencie svetového socializmu a kapitalizmu a všestranné objasňovanie predností a reálnych perspektív socializmu, jeho hlbokého humanizmu a demokratizmu.

— Dlhodobou nosnou úlohou marxistickej filozofie a jej pracovísk je rozpracúvať ideovo-teoretické, metodologické a svetonázorové princípy a východiská prírodných a technických vied, prehĺbovať jej aktívnu pomoc pri angažovanosti za vedecko-technický pokrok, za organické spojenie predností socializmu s vymoženosťami vedecko-technickej revolúcie.

Tieto neobyčajne náročné úlohy predpokladajú adekvátne formovanie pedagogických a vedeckovýskumných kolektívov, ich vyhranený stra-

nický a ideový profil, ich pevné morálno-charakterové vlastnosti, vysokú odolnosť proti buržoáznym, najmä malomeštiackym vplyvom a názorom. Práve v tejto oblasti vzhľadom na jej eminentnú spoločensko-politickú exponovanosť je potrebné dbať na ideovú a morálno-charakterovú vyhranenosť pracovníkov. Garantom tohto profilu musí byť i celý systém priameho stranického vedenia spoločenskovedných pracovísk, ktoré majú významnú úlohu pri pôsobení do vnútra spoločnosti, ako aj navonok.

Šesťdesiat rokov aktívnej obetavej zodpovednej práce za nastolenie a ďalšie rozvíjanie socialistických princípov a metód prináša nespočetné množstvo faktov a argumentov o príťažlivosti marxizmu-leninizmu ako jediného vedecky zdôvodneného učenia, ktoré vyniká v konfrontácii s každou sebahonosnejšie zdôvodňovanou buržoáznu teoretickou doktrínou. Ako konštatuje B. N. Ponomarjov v polemike proti tzv. kritikom marxizmu-leninizmu, zastierajúcim hlbokú krízu buržoáznej ideológie, „životná sila marxizmu-leninizmu tkvie predovšetkým v samotnej podstate vedeckej metódy poznania a premeny sveta, ktorú vypracovala práve ona, umožňuje marxisticko-leninskému učeniu vstrebávať do seba nové skúsenosti ľudstva, nové závery vedy a praxe, rozvíjať teóriu v súvislosti so zmenami, ku ktorým v skutočnosti došlo. Životnosť a nesmrteľnosť marxizmu je ďalej určovaná tým, že nebol od počiatku iba teóriou, vedeckou hypotézou, a tým skôr iba jedným z mnohých „filozofických systémov“, uzatvorenou doktrínou, ale že v sebe harmonicky spájal najvyššie vymoženosti ľudského myslenia a plamennú revolučnosť, teóriu a prax, vedu a politiku.“

Náš filozofický front sa s oprávnenou hrdosťou hlási k šesťdesiatročnej bilancii výsledkov boja a práce Komunistickej strany Československa za spoločenský pokrok, za oslobodenie robotníckej triedy a ostatných pracujúcich spod jarma kapitalizmu, za výstavbu prvej fázy komunizmu. V tejto retrospektíve má marxisticko-leninská filozofia svoju aktívnu účasť. V kontinuite s tým pristupuje náš filozofický front k zodpovednej aplikácii záverov XVI. zjazdu KSČ. Ako konštatoval na XVI. zjazde KSČ s. G. Husák: „S vedomím zodpovednosti sme pristupovali k vypracovaniu programu na budúce obdobie a s týmto vedomím musíme pristúpiť i k jeho rozpracovaniu, a čo je najdôležitejšie, k jeho plneniu. O budúcnosti uvažujeme s optimizmom, ale trpezlivo. Počítame s reálnou, zdôvodnenou perspektívou, ktorú opierame o silu najcennejšiu — o iniciatívu uvedomelého človeka, pre ktorého sa socializmus stal naplnením jeho túžieb. Človeka, ktorý čerpá svoje odhodlanie a silu zo skutočnosti, že je slobodným, zvrchovaným vládcom, tvorcom i užívateľom všetkého bohatstva svojej krajiny.“ Tento program je podnetom, regulatívom — úlohou aj pre filozofický front.